

Folkhälsovetenskapligt inriktade utbildningar i Öresundsregionen

Allan Krasnik

Margareta Troein

Folkhälsovetenskapligt inriktade utbildningar finns i Öresundsregionen på grundutbildningsnivå som program och som delar av andra utbildningsprogram, som påbyggnadsutbildning på andra akademiska utbildningar och som efterutbildning för särskilda grupper. Skillnader i högskoleregler försvårar jämförelser och utbyte mellan Sverige och Danmark.

Allan Krasnik är professor i socialmedicin vid Institut for Folkesundhedsvidenskab på Københavns Universitet, Margareta Troein är universitetslektor i folkhälsovetenskap vid Malmö högskola och tf universitetslektor vid Lunds universitet.

I de nordiska länderna har utbildning i folkhälsovetenskap och i prevention inom hälso- och sjukvårdsområdet varit eftersatta verksamheter fram till 90-talet. Under de senaste åren har Nordiska Hälsovårdshögskolans välkända utbildningar fått efterföljare på många orter och inslag av folkhälsovetenskap och prevention har tydliggjorts i många utbildningar för hälso- och sjukvårdssektorn. I den här artikeln ger vi en resumé över de utbildningar som för närvarande finns i Öresundsområdet, d.v.s. på Själland och i Skåne.

Utbildning ges på tre olika nivåer:
- Grundutbildning (pregraduate), antingen

som program i folkhälsovetenskap eller som delar av andra utbildningsprogram

- Påbyggnadsutbildning som bygger på tidigare examina, vanligen inom hälsoområdet (postgraduate). Här inkluderas studier i folkhälsovetenskap och inslag i andra utbildningar
- Efterutbildning i folkhälsovetenskap och prevention för särskilda grupper

Grundutbildningsprogram i folkhälsovetenskap

Grundutbildningsprogram i folkhälsovetenskap finns idag i Köpenhamn, Malmö och Kristianstad. Köpenhamns universitet startade sitt program vårterminen 1999, och varje år antas 60 studenter. Studierna koncentreras på befolkningens hälsotillstånd, förebyggande och hälsofrämjande samt på hälso- och sjukvårdens och socialtjänstens organisation och funktion. Syfte är att studenterna efter utbildningen ska kunna planera, genomföra och analysera insatser för att förbättra befolkningens hälsa. Därutöver ska studenten uppnå insikter i vissa beteende- och samhällsveten-

---

Studierna koncentreras på befolkningens hälsotillstånd, förebyggande och hälsofrämjande samt på hälso- och sjukvårdens och socialtjänstens organisation och funktion

---

Kandidatstudierna ger fördjupade kunskaper inom de ämnen som ingår i bachelorexamen

---

---

skapliga discipliner och en rad hälsorelaterade ämnen.

Bachelorexamen uppnås efter tre år och ger en bred kunskap om folkhälsovetenskapliga teorier och metoder samt färdigheter i arbetet med befolkningens hälsoproblem i relation till levnadsvillkoren. Kurserna omfattar bl.a. ekonomi, sociologi, organisationsteori, humanbiologi och sjukdomslära, epidemiologi, biostatistik, socialmedicin, miljömedicin, hälso- och sjukvårdens organisation och hälsopolitik, vetenskapsteori, etik och forskningsmetod, kommunikation och socialpsykologi.

Kandidatexamen kräver ytterligare 2 års studier och inkluderar projektarbete och uppsats. Kandidatstudierna ger fördjupade kunskaper inom de ämnen som ingår i bachelorexamen. Efter kandidatexamen finns möjlighet att gå vidare med forskarutbildning.

Malmö högskolas program antar 40 studenter varje år med start höstterminen 1999. Syftet med utbildningen är att den studerande efter genomgången utbildning ska besitta goda kunskaper i hur man med samhällets organiserade resurser förebygger sjukdom, förlänger liv och förbättrar hälsa. Utbildningen ska också ge de kunskaper och färdigheter som erfordras för professionell medverkan i praktiskt folkhälsoarbete samt lägga grunden för en forskarutbildning. Utbildningens huvudämne är folkhälsovetenskap 1-80 poäng, vilket inkluderar epidemiologi, biostatistik och folkhälsoarbete samt breddnings- och specialiseringskurser. Därutöver ingår samhälls- och beteendevetenskap, biomedicin och praktik. I utbildningen ingår uppsats om 20 poäng.

Efter tre års studier ges kandidatexamen och efter fyra år magisterexamen.

Kristianstad högskola startade sitt hälso- pedagogiska program höstterminen 1998 och antar varje år 40 studenter. Syftet är att studenten ska förvärva kunskaper och färdigheter för att kunna kritiskt granska och arbeta för förverkligandet av aktuella folkhälsopolitiska mål samt medverka i utvecklingen av hälsofrämjande arbete på olika nivåer. Utbildningen har en stark praktisk förankring genom studenternas långsiktiga kontakter med resurspersoner och en 10 poängs praktikperiod. Utbildningen i Kristianstad är treårig och innehåller folkhälsovetenskap 60 p och pedagogik 60 p, vilket ger förutsättningar för kandidatexamen i folkhälsovetenskap eller i pedagogik. Studenterna skriver två uppsatser på 10 poäng vardera.

Vid en jämförelse mellan de tre programmen skiljer sig kurserna åt en hel del, uppenbarligen delvis betingat av regelverket för danska och svenska högskolestudier. Innehållet verkar i hög grad likartat, med ett samhällsvetenskapligt innehåll, som kan hänföras till sociologi, pedagogik, psykologi, statskunskap och ekonomi, ett medicinskt innehåll som humanbiologi, sjukdomslära och socialmedicin samt vetenskapligt inriktade delar med vetenskapsteori, epidemiologi, biostatistik och kvalitativa metoder. I alla utbildningar ingår projekt, fältstudier och/eller praktik, och studenterna skriver uppsatser.

Alla tre utbildningsprogrammen har startat under de senaste två åren. Man kan alltså ännu

---

Vid en jämförelse mellan de tre programmen skiljer sig kurserna åt en hel del, uppenbarligen delvis betingat av regelverket för danska och svenska högskolestudier

---

Alla grundutbildningsprogram för hälso- och sjukvårdssektorn har något innehåll som berör prevention på individ och/eller befolkningsnivå

---

inte uttala sig om hur det går på sikt med utbildningarna eller hur arbetsmarknaden för de utexaminerade är.

Prevention i andra grundutbildningar

Alla grundutbildningsprogram för hälso- och sjukvårdssektorn har något innehåll som berör prevention på individ och/eller befolkningsnivå.

Grundutbildningarna till arbetsterapeuter och sjukgymnaster i Köpenhamn och Lund innehåller kurser med förebyggande inriktning, framför allt med individen i fokus.

Sjuksköterskeutbildningar finns på östra sidan av Öresund i Malmö, Lund och Kristianstad. På den västra sidan finns sjuksköterskeutbildningar i Köpenhamn, Hilleröd, Roskilde, Nyköbing Falster och Naestved. De har alla inslag av förebyggande och folkhälsovetenskap, men omfattning och tydlighet skiljer. De förebyggande momenten definieras i de flesta fall som omvårdnadsvetenskap och kan innehålla både individinriktade och befolkningsinriktade moment.

Läkarutbildningarna vid Lunds universitet och Köpenhamns universitet innehåller olika förebyggande moment. Dessa finns ofta som del av den individuellt inriktade kliniskt medicinska undervisningen och är därmed inte så lätta att upptäcka i kursplanerna. Kurser i yrkesmedicin, miljömedicin och samhällsmedicin innehåller prevention på befolkningsnivå.

Tandhygienist- och tandläkarutbildningarna

representerar en mycket framgångsrika sektor, när det gäller förebyggande arbete. Båda utbildningarna har väsentliga inslag av förebyggande, såväl mot individ som befolkning, och framför allt tandhygienistutbildningarna uttrycker detta tydligt.

Sammanfattningsvis kan man notera att de olika grundutbildningarna för hälso- och sjukvårdssektorn har inslag som rör prevention på befolknings- och eller individnivå, men att det är svårt att avgöra hur mycket som får genomslag med ledning av de utbildnings- och kursplaner som finns tillgängliga. Diagnostik och behandling förefaller att ha en starkare ställning än prevention och individperspektiv en starkare ställning än befolkningsperspektiv i utbildningarna inom hälsosektorn.

Påbyggnadsutbildning

Påbyggnadsutbildningar med inriktning mot prevention kan grupperas i tre kategorier:

1. masterutbildningar som leder till en magister- eller mastersexamen som syftar till en professionell funktion inom området,
2. specialistutbildning som påbyggnad på de traditionella utbildningarna inom hälsosektorn och
3. forskarutbildningskurser

Master of Public Health-utbildningar

I många år var den Nordiska Hälsovårdshögskolan i Göteborg den enda möjligheten för att uppnå en master-utbildning i folkhälsovetenskap i de nordiska länderna. Under 90-talet ändrade sig detta påtagligt. I likhet med övriga europeiska länder har de nordiska länderna nu etablerat ett stort antal tvärvetenskapliga master-utbildningar, där förebyggande ingår som ett huvudelement. Öresundsregionen har här spelat en mycket aktiv roll – både på östra och på västra sidan av Sundet.

Kursdeltagarna har tidigare en yrkesutbildning och ofta mångårig yrkeserfarenhet inom hälso- och sjukvården

---

På den svenska sidan kan man genomföra en utbildning till Master of Public Health (MPH) vid Högskolan i Karlskrona/Ronneby och Malmö högskola – på båda genomförs utbildningen i samarbete med Lunds Universitet.

Vid Högskolan i Karlskrona/Ronneby består mastersutbildningen av fyra delkurser och ett projektarbete, totalt 40 poäng. Delkurserna omfattar två fristående, obligatoriska kurser om hälsoproblem och hälsorisker och två fristående, obligatoriska om hälsofrämjande och förebyggande arbete (totalt 20 poäng) samt ett obligatoriskt projektarbete av samma omfattning med inriktning mot folkhälsovetenskaplig teori och metod. Utbildningen är starkt inriktad mot hälsofrämjande yrkesfunktioner. Kurserna planeras och utvärderas i nära samarbete med Samhällsmedicinska institutionen vid Lunds universitet i Malmö. Kursdeltagarna har tidigare en yrkesutbildning och ofta mångårig yrkeserfarenhet inom hälso- och sjukvården. Majoriteten kommer från regionen (Skåne, Halland, Småland och Blekinge). Vid Malmö högskola ingår masterutbildningen i ett samlad kurspaket för såväl pre- som postgraduate kurser i folkhälsovetenskap, där endast den första 1-20 poängskursen hittills genomförts och de följande nivåerna är under planering.

Utbildningen till Master of Public Health infördes i Danmark 1996. Det är en nationell utbildning, som genomförs parallellt vid universiteten i Köpenhamn och Århus med bidrag från Odense Universitet. MPH-utbildningen är en vidareutbildning för personer

som har en dansk kandidatexamen eller annan examen som motsvarar minst bachelornivå, och som har flera års relevant yrkesverksamhet bakom sig. Syftet är att ge dem expertkunnande att arbeta med hälsofrämjande och utveckling av hälso- och sjukvårds- och socialväsendet.

Utbildningen omfattar ett års teoretiska studier på heltid och ett års självständigt arbete med ett projekt, som avslutas med en mastersuppsats. Andra årets studier utgör cirka halvtidsarbete, dvs. man kan arbeta samtidigt. Det läggs stor vikt vid att de studerande kan finna, läsa och utnyttja de nya forskningsbaserade kunskaperna om ett brett urval av folkhälsovetenskapliga ämnen. De tränas i detta många gånger under det första studieåret och i samband med det avslutande projektet. Nästan alla studerande genomför utbildningen och tar sin MPH-examen – de flesta på de beräknade två åren, resten efter tre eller fyra år. Det finns också möjlighet att söka in på specialkurser i särskilda ämnen – en handlar speciellt om förebyggande, andra om hälso- och sjukvårdens organisation, ledning och ekonomi mm. Specialkurserna genomförs varje vår och pågår i 6-8 veckor. Utbildningen som helhet utvärderades av en internationell expertpanel 1998 och har fått ett mycket positivt omdöme. Vid Köpenhamns universitet etablerades 1999 också en särskild engelskspråkig masterutbildning i internationell hälsa. Den är ettårig och särskilt inriktad mot förebyggande och hälsoarbete i utvecklingsländer och internationella organisationer. Deltagarna är dels stu-

---

Det läggs stor vikt vid att de studerande kan finna, läsa och utnyttja de nya forskningsbaserade kunskaperna om ett brett urval av folkhälsovetenskapliga ämnen

---

I en del specialistutbildningar för särskilda yrkesgrupper på båda sidor om sundet ingår folkhälsovetenskap och prevention

---

---

derande från utvecklingsländer med särskilda DANIDA-stipendier, dels danskar och andra från Europa med särskilt intresse för internationellt hälsoarbete. Utbildningen ingår i ett europeiskt samarbete med ett nätverk av anordnare av motsvarande utbildningar.

Specialistutbildningar

I en del specialistutbildningar för särskilda yrkesgrupper på båda sidor om sundet ingår folkhälsovetenskap och prevention som en del av andra ämnen eller som självständiga kurser. Som exempel på detta kan man nämna specialistutbildning för läkare i samfundsmedicin/socialmedicin och arbetsmedicin/yrkesmedicin och vidareutbildningar för sjuksköterskor.

Som led i specialistutbildning för läkare i samfundsmedicin och arbetsmedicin i Danmark anordnas en teoretisk kurs på 15 veckor (cirka 375 timmar) med förebyggande som ett centralt tema. Kursen är obligatorisk för alla läkare under vidareutbildning i de två specialiteterna och finansieras av Sundhedsstyrelsen. Den genomförs av de två specialiteternas vetenskapliga sällskap ungefär vartannat år i form av en rad enstaka kurser, varav en stor del går i Köpenhamnsområdet. Det diskuteras för närvarande om det är möjligt att skapa en närmare integration mellan denna kursaktivitet och den tvärvetenskapliga master-utbildningen.

I Sverige består motsvarande teoretiska utbildning av kurser som ansluter till den enskilda läkarens individuella utbildningsprofil.

Såvitt vi känner till finns i Öresundsområdet inga kurser i prevention riktade till blivande specialitläkare.

I distriktssköterskeutbildningen i Sverige (öppen hälso- och sjukvård) ingår förebyggande som en del av den folkhälsovetenskapliga kursen om 20 poäng. I Köpenhamn finns vid Sygeplejerskehøjskolen en diplomutbildning på drygt ett år, som innehåller obligatoriska kurser i bland annat epidemiologi och tillvalskurser där hälsofrämjande och förebyggande ingår.

Forskarkurser

Både på Köpenhamns och Lunds Universitet genomförs ett antal forskarutbildningskurser om teorier och metoder med relevans för prevention. Dessa kurser ingår som ett led i forskarutbildning för forskarstuderande men ger ofta tillträde även till andra efter särskild värdering. I Köpenhamn rör det sig bland annat om begrepp och teorier i psykosocial hälsoforskning, epidemiologi och biostatistik, enkätmetodik och forskning om organisation av hälso- och sjukvården. Lunds universitet genomför ett basutbud av forskarkurser som är obligatoriskt för alla men som inte innehåller särskilda delar om prevention. Bland de övriga kurserna kan man särskilt peka på kurser i biostatistik och epidemiologi samt datahantering och databearbetning.

Efterutbildningskurser för särskilda grupper

I både Sverige och Danmark finns ett växande intresse bland administratörer, hälso- och socialtjänstpersonal och till viss del också bland politiker på regional och lokal nivå för ökat kunnande avseende planering och genomförande av förebyggande aktiviteter inom socialtjänsten och hälsovården och förmodli-

---

Det finns ett betydande behov av mer systematiska och skraddarsydd efterutbildningskurser till de olika persongrupperna på båda sidor om Öresund

---

---

gen också inom andra sektorer (skolor, föreningar, företag etc.). I Köpenhamns kommuns folkhälsoplan planeras således för en mer intensiv och systematisk utbildningsaktivitet inom detta område. Det hålls sporadiska kurser i olika regier utan särskild systematik och med lärarkrafter som ofta identifieras ad hoc. Det finns således ett betydande otäckt behov av mer systematiska och skraddarsydd efterutbildningskurser till de olika persongrupperna på båda sidor om Öresund.

Utvecklingsmöjligheter

Kring Öresund finns en växande utbildningsaktivitet om prevention, med många parallella initiativ. De senaste åren har en rad nya grund- och påbyggnadsutbildningar med prevention som huvudtema etablerats. Det finns alltså goda möjligheter för professionalisering av prevention och rekrytering av många nya och kompetenta forskare, lärare och praktiker i prevention. Dessutom finns det i de generella hälsoutbildningarna också en del preventionsinriktade element, men de har ofta en oansenlig och delvis dold placering i förhållande till de traditionella och huvudsakligen behandlingsorienterade kunskapsområdena. Därmed finns det väsentliga, otäckta efterutbildningsbehov om prevention hos hälso- och sjukvårdspersonal, men också hos administrativt utbildad person, som i stigande omfattning ska handlägga preventionsuppgifter.

Slutligen finns det vid Lunds och Köpenhamns universitet en betydande forskarutbildningsaktivitet, som innehåller vissa delar som är inriktade mot prevention. I Köpenhamn pågår för närvarande arbete med att etablera en såkallad forskarskola i folkhälsovetenskap, där man i tvärs över institutioner kan samarbeta om forskarkurser, handledning etc. i forskarutbildningen till Ph D.

Det finns många likheter tvärs över Öresund, men också betydande variation i omfång och innehåll, som man dra nytta av genom ökat utbyte av studerande och lärare och genom mer systematiskt samarbete om kursutbud för att få bättre utnyttjande av specialkompetens. Det finns behov att underlätta den utvecklingen genom att bygga upp kontaktnät och gemensamma möten för studenter, lärare och kursledare. Det bör skapas bättre möjligheter för informationsutbyte om kursmöjligheter och behov och om existerande expertkunskaper inom preventionens många områden på östra och västra om Öresund. Slutligen utgör de betydande skillnaderna i reglerverken för utbildning och institutioner ett hinder för utvecklingen av en samlad insats. Det är önskvärt med större flexibilitet i utbildningsregler som medel för att underlätta studentutbyte, och det bör satsas på en minskning av de ekonomiska hindren för mobilitet för både lärare och studenter genom kombinationsanställningar tvärs över Öresund, sänkning av transporterkostnaderna för lärare och studenter, gemensamma avtal för eventuella avgifter etc. Redan idag finns många ansatser till sådana initiativ, och det finns goda möjligheter att Öresundsregionen om några år kan utvecklas till ett samlat kraftcentrum för preventionsutbildningar i Nordeuropa.